

Μια Πλατεία που θα μπορούσε να είναι μεγάλη εάν...

savaspatsalidis.blogspot.com/2019/12/blog-post_30.html

Η επιτυχία ή αποτυχία μιας παράστασης, για να εκτιμηθεί σωστά, πρέπει να ιδωθεί και σε σχέση με ένα πλέγμα πραγμάτων που περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων: α) την περιοχή (και σκηνή) όπου παρουσιάζεται και β) το ίδιο το θέαμα, δηλαδή τον βαθμό δυσκολίας του. Και θεωρώ ότι η σκηνή της Μονής Λαζαριστών, η οποία επελέγη από τον πρώην καλλιτεχνικό διευθυντή του ΚΘΒΕ Γιάννη Αναστασιάκη για να φιλοξενήσει τη *Μεγάλη πλατεία* του Νίκου Μπακόλα, ήταν, κατά τη γνώμη μου, μια πολύ ενδιαφέρουσα, τολμηρή όσο και αναμφίβολα υψηλού κινδύνου πρόκληση.

Να θυμίσω ότι, με εξαίρεση τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της, η εν λόγω σκηνή ήταν ο μόνιμος πονοκέφαλος όλων των καλλιτεχνικών διευθυντών. Πώς να γεμίσουν και με τι έργο (εννοείται ποιοτικό) μια αίθουσα 700 θέσεων, τη στιγμή που οι όμορες περιοχές απέχουν και η επιβίωσή της εξαρτάται κατά κύριο λόγο από την προσέλευση των παραδοσιακών θεατρόφιλων της πόλης που προέρχονται κυρίως από τις ανατολικές περιοχές;

Όσο για το δεύτερο. Η *Μεγάλη πλατεία* δεν είναι ένα οποιοδήποτε έργο. Είναι ένα πεζό 553 σελίδων, πολλαπλώς δύσβατο, το οποίο ξεφεύγει από το πλαίσιο του καλά εστιασμένου ρεαλισμού και ξανοίγεται σε ορίζοντες άλλους, που κάνουν την όποια δοκιμασία μαζί του ιδιαίτερα επίπονη και τα ερωτήματα πιεστικά. Αρκεί μια πιστή μεταφορά του στο σανίδι ή απαιτείται μια εκ βαθέων μεταποίηση; Και το πλέον σημαντικό: πού βρίσκονται τα όρια αυτής της μεταποίησης; Στην πλατεία ή στη σκηνή; Το ρωτάω αυτό, γιατί μιλάμε για θέατρο, δηλαδή μιλάμε, γράφουμε και σκηνοθετούμε για τους άλλους (θεατές), αυτοί θα μας κρίνουν —εκ του αποτελέσματος.

Σύνθετο ζήτημα, γι' αυτό επιτρέψτε μου ένα γενικό εισαγωγικό σχόλιο που νομίζω πως θα βοηθήσει ώστε να εντάξουμε στη λογική του και την κριτική που ακολουθεί.

Περί διασκευής/μεταποίησης

Η έκρηξη δραματοποίησης πεζών έργων (και όχι μόνο) δεν είναι πρόσφατο φαινόμενο. Το copyright είναι τόσο παλιό όσο και η ιστορία του θεάτρου. Απλώς σήμερα ζούμε σε μια εποχή όπου η ανακύκλωση υλικών δεν χρεώνεται στα μείον του θεάτρου. Μάλιστα, δεν είναι υπερβολή να πούμε ότι μέρος της ανανέωσής του οφείλεται σε αυτήν ακριβώς την έκθεσή του σε είδη και γραφές που δεν προορίζονταν για τη σκηνή. Σε αυτή τη δοκιμασία ιδιαίτερα δημοφιλής είναι και η δραματοποίηση γνωστών μυθιστορημάτων. Και τούτο για δύο λόγους. Πρώτον, για λόγους εισπρακτικούς (ο κόσμος πηγαίνει πολύ πιο εύκολα να δει κάτι που γνωρίζει γιατί νιώθει πιο «ασφαλής»)• και δεύτερον, από τη στιγμή που ο θεατής γνωρίζει περί τίνος πρόκειται, ενισχύεται και το αίσθημα της συλλογικής εμπειρίας, που είναι και το ζητούμενο στο θέατρο. Μέσα στην αίθουσα αναπτύσσεται μια ισχυρή οργανική σχέση ανάμεσα σε άτομα που ζουν ο καθένας στο σπίτι του και ξαφνικά ενώνονται στα όρια μιας

οργανωμένης αίθουσας, όπου η οικεία ιστορία μεταμορφώνεται σε εργαλείο/ερέθισμα τελετής, το αναγνωρίσιμο γεγονός που τους φέρνει πιο κοντά.

Όλα αυτά τι μας λένε; Ότι ο σκηνοθέτης (ή ο διασκευαστής) πρέπει αφενός να σεβαστεί, κατά κάποιον τρόπο, αυτή τη μνήμη του πρωτότυπου που διατηρεί ο θεατής και αφετέρου, εφόσον μπορεί, να δημιουργήσει μια νέα μνήμη, μέσα από σύμβολα, δομές, εικόνες, διαδρομές, ηχοχρώματα, κινησιολογικούς κώδικες, αντικείμενα και ιδέες, ούτως ώστε να μπορούν να ταυτιστούν οι θεατές, γνώστες και μη.

Ο διασκευαστής Άκης Δήμου

Με όλα αυτά κατά νου θεωρώ σωστή την ανάθεση στον Άκη Δήμου της διασκευής/δραματοποίησης του έργου του Μπακόλα. Είναι έμπειρος, γνωρίζει τον χώρο και γνωρίζει την ελληνική θεατρική γλώσσα.

Η *Μεγάλη πλατεία* είναι ένας σπειροειδής Γολγοθάς, τον οποίο ο Δήμου επέλεξε να αντιμετωπίσει μετωπικά ως «συγγραφέας» και όχι ως απλός «μεταγραφέας».

Απομόνωσε ό,τι έκρινε ως πιο σημαντικό, παρέλειψε άτομα, γεγονότα, και ιστορικές πληροφορίες και δοκίμασε τις αντοχές της θεατρικής του «ανάπλασης» εισάγοντας τα δικά του εικονικά, γλωσσικά, μνημονικά και αφηγηματικά θραύσματα. Με άλλα λόγια, επέλεξε να περάσει την καταγραφή των γεγονότων της πρωτότυπης ιστορίας μέσα από τα δικά του συγγραφικά φίλτρα.

Η σκηνοθέτιδα Ελένη Ευθυμίου

Εύστοχη επίσης και η επιλογή της Ελένης Ευθυμίου να σηκώσει το βάρος μεταφοράς του εγχειρήματος σε μια τεράστια σκηνή όπως της Μονής Λαζαριστών. Είναι μια νέα σκηνοθέτιδα με καλό βιογραφικό, καλή ματιά και ένστικτο σκηνης αλλά και εμπειρία

στη διαχείριση συνόλων. Τονίζω αυτό το τελευταίο γιατί οι περισσότεροι νεότεροι σκηνοθέτες μας έχουν συνηθίσει να καταπιάνονται με έργα δυο-τριών προσώπων, σε μικρές σκηνές (ως επί το πλείστον) και για λίγους θεατές. Τα μεγάλα σύνολα δεν είναι το forte τους.

Η ανταπόκριση

Ποια ήταν η ανταπόκριση της πραγματικής πλατείας; Ενώ θα περίμενε κανείς μια πιο θερμή υποδοχή της θεατρικής εκδοχής ενός σπουδαίου βιβλίου (που, ας σημειωθεί, φέρει την υπογραφή ενός από τους πλέον σημαντικούς Θεσσαλονικείς πεζογράφους και αφορά τη Θεσσαλονίκη —έχουν πάντα σημασία αυτά για ένα Θεσσαλονικιό) ο κόσμος της πόλης αντιστάθηκε. Και το επόμενο αναπόφευκτο ερώτημα: Τι πήγε στραβά;

Οι γνωρίζοντες και μη γνωρίζοντες

Πολλοί επικαλέστηκαν τη διάρκεια (τρεις ώρες). Διαφωνώ. Όταν ένα θέαμα σε καθηλώνει κάθεσαι και 13 ώρες. Άρα, άλλα ήταν εκείνα που καθόρισαν την τύχη της παράστασης. Θεωρώ πως η (μεταμοντέρνα/μεταδραματική) σκηνική διαχείριση των δρωμένων δημιούργησε μια ατμόσφαιρα υπερβολικά cool, η οποία δεν βοήθησε ώστε οι αγωνίες, οι σκέψεις, τα όνειρα, και τα πάθη των ηρώων της *Πλατείας* να φτάσουν στην πραγματική πλατεία και να συγκινήσουν. Ακόμη και όσοι από τους θεατές γνώριζαν το μυθιστόρημα δυσκολεύτηκαν να ακολουθήσουν τη ροή και τη λογική των δρωμένων. Ανάμεσά τους κι εγώ. Καθώς παρακολουθούσα την παράσταση πολλές φορές αισθάνθηκα ότι εάν δεν είχα διαβάσει πιο πριν το μυθιστόρημα δεν θα καταλάβαινα τίποτα. Αλλά και έτσι, με γνώση του πρωτότυπου αναγκάστηκα να δω την παράσταση δύο φορές, γιατί ήταν πολλά εκείνα που με ξένισαν. Και να σκεφτεί κανείς ότι βλέπω σχεδόν κάθε μέρα θέατρο. Δεν μπορεί ξαφνικά να «κουρκούτιασα» τελείως ώστε να μην καταλαβαίνω τι γίνεται. Οπότε εδώ βάζω και ένα άλλο μέγα ζήτημα:

Μια παράσταση η οποία βασίζεται στη λογική της διακειμενικότητας (και των ετεροαναφορών) προαπαιτεί βαθιά γνώση του πρωτότυπου ώστε να προκαλέσει απόλαυση και να εκτιμηθεί ανάλογα ή στήνεται με τέτοιο τρόπο ώστε και αυτοί που δεν γνωρίζουν (ή γνωρίζουν λίγο ή θυμούνται λίγο) να την απολαύσουν εξίσου έντονα; Απαντώ αμέσως παρακάτω.

Δεν υπάρχει δεύτερη ευκαιρία

Στο θέατρο δεν υπάρχει η δεύτερη ευκαιρία. Ο θεατής δεν έχει την πολυτέλεια να ξαναδιαβάσει τη σελίδα μέχρι να καταλάβει ούτε αρκετά χρήματα ή χρόνο για να δει όσες φορές χρειαστεί την ίδια παράσταση μέχρις ότου την καταλάβει. Τι σημαίνει αυτό; Πολύ απλά: οι άμεσα εμπλεκόμενοι οφείλουν να βρουν γόνιμες λύσεις ώστε το μεταφερόμενο υλικό να αντέχει στην προφορικότητα και στη λογική της παροντικότητας (εδώ και τώρα), διαφορετικά το παιχνίδι χάνεται και μαζί με αυτό και ο δέκτης ο οποίος τραβά για το σπίτι του στο διάλειμμα (ή και πιο πριν) ή την πέφτει στον ύπνο εντός της αιθούσης (όλα αυτά τα είδα να συμβαίνουν δίσ στη *Μεγάλη πλατεία*).

Επανέναρξη/συνέχεια

Με άλλα λόγια, η μεταφορά (σε μορφή διασκευής ή προσαρμογής ή πείτε το όπως θέλετε) ενός έργου *απαιτεί πρωτίστως επανέναρξη και όχι συνέχεια*, που σημαίνει ότι ο διασκευαστής και ο σκηνοθέτης πρέπει να δημιουργήσουν έναν κόσμο αφενός (και κυρίως) αυτόνομο, στον οποίο να μπορεί να κατοικήσει με τη φαντασία του ο αμήτος θεατής και αφετέρου, έναν κόσμο διακειμενικά οικείο για τον μνημένο θεατή, ο οποίος θα τον κατοικήσει και θα τον κρίνει με άλλα μέτρα και σταθμά (σε σύγκριση με τον αμήτο).

Σε κάθε περίπτωση, αυτό προϋποθέτει ευανάγνωστες (ας το σημειώσουμε αυτό) γέφυρες μέσα από τις οποίες να μπορεί να περάσει, σε μορφή δράματος, ο πεζός λόγος με τα δικά του δρώμενα. Οι καλλιτέχνες πρέπει να αποφασίσουν πού να εστιάσουν, από ποια οπτική γωνία θα αφηγηθούν την ιστορία και με τι ρυθμό, πώς και τι σχέση θα έχουν οι χαρακτήρες με το κοινό (μνημένο και μη). Άλλως πως, πρέπει να αναζητήσουν ένα ισχυρό επικοινωνιακό κανάλι πολλαπλών διαβάσεων που να συνάδει με τη νέα ζωή που δίνεται στην παλιά ιστορία.

Αυτό δυστυχώς δεν λειτούργησε στη *Μεγάλη πλατεία*, στον βαθμό που απαιτούσε το ίδιο το θέμα. Και επειδή δεν έχω διαβάσει τη διασκευή του Δήμου για να έχω άποψη, εστιάζω στον τρόπο που η σκηνοθεσία απέδωσε τη διασκευή.

Σκηνοθεσία

Δομικά η παράσταση είχε αρκετά από τα υλικά που χαρακτηρίζουν τις σκηνοθεσίες της Ευθυμίου. Πολλά επίπεδα δράσης και γωνίες θέασης, χρήση μικροφώνων, μη ρεαλιστικό παίξιμο, γοητευτική χορογραφία συνόλων (είκοσι ηθοποιοί παρόντες στη

σκηνή σχεδόν σε όλη τη διάρκεια), εικόνες και πολυφωνικά ακούσματα, απουσία χωροχρονικής γραμμικότητας και ποικίλες αφηγηματικές μικρο-ενότητες για καλύτερη και ταχύτερη εποπτεία των δεδομένων της ιστορίας

Η Ευθυμίου, στράφηκε στη δυναμική του κινηματογράφου και αλίευσε λύσεις, πλάνα και αβάντες, και γενικά στάθηκε στην πολυμεσική αισθητική των επιλογών της, προσφέροντάς τα ως διαχειριστική λύση στην ποικιλότητα και τη ρευστότητα «ενός κόσμου απλησίαστου», όπως λέει η Αντιγόνη του πρωτότυπου (και τώρα διασκευασμένου) υλικού.

Απέφυγε επίσης την αυστηρή εξατομίκευση και πιο πολύ έπαιξε το χαρτί του Μπρεχτ με τα αδρά πλάνα και τους τύπους, καθώς και το χαρτί του τραγικού Χορού. Εστίασε στο εξωστρεφές, κυρίως μεταδραματικό στοιχείο και άφησε μάλλον ανεκμετάλλευτο (μου φάνηκε και αδίδαχτο) το δραματικό (και εξατομικευμένο) στοιχείο. Με άλλα λόγια, αναζήτησε φόρμες που να ενισχύουν την αποστασιοποίηση και να αντέχουν στο βάρος του γενικού παρά του ειδικού σχολιασμού • επιλογή δόκιμη, όμως και επικίνδυνη γιατί αποψίλωνε εκείνες τις αναγκαίες προϋποθέσεις που απαιτούνταν ώστε οι μύχιες σκέψεις και τα όνειρα των ανθρώπων που κινούνταν μέσα στο σκηνοθετικό της κάδρο να φτάσουν στην πλατεία ακέραια και να συγκινήσουν.

Θα έλεγα πως εδώ η παράσταση θα κέρδιζε σε καθαρότητα και αμεσότητα εάν ακολουθούσε το σλόγκαν των μοντερνιστών «less is more” παρά το μεταμοντερνίστικο «less is bore”. Τι εννοώ;

Η σκηνοθεσία της Ευθυμίου σε καμιά στιγμή δεν ηρεμούσε. Ήταν διαρκώς κραυγαλέα ορατή, λες και ζητούσε πρώτα θαυμάσουμε αυτήν πριν καταλάβουμε τι θέλει να πει. Μόνο που έτσι δεν έδινε χρόνο στον εαυτό της να αφουγκραστεί τις ίδιες τις προτάσεις της, να στοχαστεί και μαζί της να στοχαστούμε και εμείς και να ανακαλύψουμε ενδεχομένως και τα δικά μας μνημονικά τοπία. Ήταν μια σκηνοθεσία μονίμως στο τρεχαλητό, μια σκηνοθεσία που συνεχώς σκαρφιζόταν ευρήματα τα οποία, από ένα σημείο και μετά, πιο πολύ πρόδιδαν την αγωνία τους να είναι ή να δείχνουν «μοντέρνα» ή έστω, «μεταμοντέρνα» παρά κάποια ανάγκη που να βγαίνει μέσα από τα ίδια τα σωθικά τους. Απουσίαζε από αυτά η αναγκαία εγκαυστική που απλώνεται όπως το λιωμένο κερί και καίει.

Ο λόγος πού πήγε;

Μέσα σε αυτό τον κόσμο θραυσμάτων και ετερόκλητων στοιχείων κάποιες ερμηνείες ξεχώρισαν, όμως γενικά δεν είδα ερμηνείες που να θυμάμαι (και υπήρχαν τόσο ταλαντούχοι ηθοποιοί, νέοι και παλαιότεροι, στη διανομή!). Και κυρίως δεν θυμάμαι τις λέξεις. Δεν μπόρεσα να τις πάρω μαζί μου. Κάθε φορά που πήγαιναν να ξεμυτίσουν τις «πατούσαν» και τις έλιωναν οι αχόρταγες εικόνες, οι συνεχείς (μετα)κινήσεις πέρα δώθε, οι οποίες μπορεί να είχαν να πουν τη δική τους ιστορία, όμως δεν είχαν την ποίηση και το βάθος που ακόμη εξακολουθούν (και ευτυχώς) να διατηρούν οι λέξεις, ο παροπλισμός των οποίων δυσκόλεψε πολύ την επικοινωνία με την πλατεία.

Τα «εάν» ενός θεατή

Καθαρά από τη θέση του θεατή (για να μην παρεξηγηθώ ότι το παίζω σκηνοθέτης), κάθομαι και σκέφτομαι τι θα με βοηθούσε να καταλάβω καλύτερα αυτό που είδα και να εκτιμήσω τη μεγάλη προσπάθεια που κατέβαλαν όλοι για να τιθασεύουν ένα υλικό τόσο δύσκολο. Κάνω, λοιπόν, τη δική μου υπόθεση εργασίας και λέω:

Εάν κατέβαιναν οι καλπάζοντες ρυθμοί,

Εάν ηρεμούσαν τα σκηνοθετικά ευρήματα και η αγωνία τους να «φαίνονται», και πύκνωναν οι στοχαστικές, διαλογικές και δραματικές στιγμές,

Εάν το παιχνίδι των αποστάσεων ανάμεσα στο «εδώ και τώρα» και το «εκεί και τότε» των διαπλεκόμενων ιστοριών και των συνδυαστικών δομών είχαν πιο καθαρούς αρμούς και κρίκους και, κυρίως,

Εάν υπήρχε ένας υπεραφηγητής (εκτός δρωμένων ίσως) που να εκλογικεύει κατά κάποιον τρόπο τα χωροχρονικά άλματα και του πρωτότυπου και της διασκευής και να

στήνει τις αναγκαίες γέφυρες,
Εάν, λέω, υπήρχαν όλα αυτά, πιστεύω πως πολλά πράγματα θα αποκτούσαν (στο δικό μου μυαλό τουλάχιστο) ανθεκτικότερα και αποδοτικότερα περιγράμματα και οι λέξεις τις τονικές τους ορθότητες και τις επικοινωνιακές αρετές τους.

Λοιποί συντελεστές

Το σκηνικό της Ευαγγελίας Κιρκινέ, πολυεπίπεδο και εύχρηστο, άφησε χώρο να παιχτεί ένα πολυσχιδές κοινωνικο-ιστορικό δρώμενο, που το θώπευε μια προσεγμένη μουσική αγκαλιά (Λευτέρης Βενιάδης) και το υποστήριζαν βιντεοπροβολές (Δημήτρης Ζάχος) που άνοιγαν το διάφραγμα της δράσης και πολλαπλασίαζαν τις σημάνσεις των δρωμένων, αν και πρέπει να ομολογήσω πως πολλές φορές μπέρδευαν αντί να ξεκαθαρίζουν καταστάσεις. Δηλωτική η φωτιστική παρτιτούρα της Ζωής Μολυβδά Φαμέλη, παρούσα και στον ρεαλισμό των σκηνών και στον ονειρικό.

Συμπέρασμα: Η Ευθυμίου διαθέτει ανεπτυγμένο ένστικτο σκηνοθέτη/auteur. Μου αρέσει γενικά η δουλειά της. Η ματιά της ξεχωρίζει. Είναι γεμάτη ιδέες. Όμως, δεν μπορείς να τις στριμώχνεις όλες στο ίδιο σανίδι. Προέχει η σωστή επιλογή και η πειθαρχία ώστε καθεμιά να δικαιολογεί την παρουσία της μέσα στο θέαμα.

Η *Μεγάλη Πλατεία* θα μπορούσε να είναι μια σπουδαία παράσταση εάν η σκηνοθεσία αγαπούσε περισσότερο το κείμενο, τον λόγο και την όποια επικοινωνιακή δυναμική τους και λιγότερο τον εαυτό της. Αγαπώντας τον εαυτό της έγινε αχρείαστα φλύαρη και θαμπή, και μοιραία δυσνόητη στην πλατεία.

Παρόλα αυτά εξακολουθώ να πιστεύω ότι ήταν μια ξεχωριστή και απαιτητική

παράσταση, με καλά μέταλλα κρυμμένα στα σπλάχνα της, που αξίζει, το επαναλαμβάνω αξίζει τον κόπο να δει κανείς έστω κι αν βρει χίλιους δυο λόγους να διαφωνήσει μαζί της. Άλλωστε το θέατρο, από τη φύση του, είναι ένας χώρος που ορίζεται από τη λογική της διαφωνίας, της σύγκρουσης, είτε αυτή αφορά τις σχέσεις των δραματικών προσώπων μεταξύ τους είτε τις σχέσεις του θεατή με το θέαμα είτε εν τέλει και του κριτικού με όλους.

Στην προσπάθειά μου, λοιπόν, να καταλάβω γιατί δεν κατάλαβα, στάθηκα σχεδόν αποκλειστικά σε αυτά που με ζόρισαν και με προβλημάτισαν. Τους αφιέρωσα χρόνο. Και η έκταση της κριτικής μου παρέμβασης δείχνει ακριβώς πόσο πολύ με απασχόλησε, και εννοώ ευεργετικά, η εμπειρία αυτή (ως θεατή και ως κριτικό). Μακάρι αυτά τα ανανεωτικά και απαιτητικά εγχειρήματα να έχουν συνέχεια. Τα έχει μεγάλη ανάγκη το θέατρο της πόλης και της χώρας γενικότερα.

Σημ. 1. Όλες οι φωτογραφίες από την παράσταση είναι του Τάσου Θώμογλου

Σημ.2 Πρώτη δημοσίευση *Parallaxi* 29/12/2019